

การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในอจินเตยสูตร Buddhist Analysis Principles as on A-Chintai Sutra

พระครูวิสุทธิธรรมโสภิต

Phrakru Visootthamsopit

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : Dumsak @gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนามีสิ่งที่ไม่รู้มากมาย ในสิ่งที่ไม่รู้นั้น ก็มีสิ่งที่ควรคิดและไม่ควรคิด เรื่องที่ควร คำนึง พระพุทธเจ้าได้ตอบไปหลายๆ เรื่องแต่เรื่องที่ไม่ควรคิดนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าถ้าคิดต่อแล้ว จะมีผลเสียอย่างไร ท่านจึงละไว้เสีย พระพุทธองค์ทรงสอนว่า อย่าเพิ่งไปสนใจศึกษาเรื่องที่เรียกว่า อจินไตย คือ เรื่องที่ไม่ควรศึกษา ซึ่งมีอยู่ 4 อย่าง อันได้แก่ 1. เรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์ ซึ่งเป็นสภาวะของพุทธะ 2. เรื่องที่เกี่ยวกับสมาธิสูงๆ ที่เชื่อกันว่ามีจริงและทำให้เกิดอธิปาฏิหาริย์ได้ 3. เรื่องที่เกี่ยวกับการทำดี และชั่ว คือ เมื่อทำดีหรือชั่วอย่างนี้แล้ว จะต้องได้รับผลตามที่ตำราว่าไว้ 4. เรื่องโลกๆ เช่น เรื่องนรกได้ดิน-สวรรค์บนฟ้า, ชาตีก่อน, ชาตินี้, ตายแล้วไปไหน, ใครสร้างโลก, เป็นต้น รวมทั้งเรื่องต่างๆ ของชาวโลกที่ไม่เกี่ยวกับเรื่อง การดับทุกข์ด้วย สาเหตุที่ไม่ให้สนใจเรื่องเหล่านี้ก็เพราะ เรื่องเหล่านี้มันไม่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและปฏิบัติเพื่อดับทุกข์

คำสำคัญ: การวิเคราะห์, หลักพุทธธรรม, อจินเตยสูตร

Abstract

Once upon a time, we mentioned to the Buddhism has a lot of things that we never ever known before or since the history. There are many things that should be thought and should not so that the things to think about The Lord of Buddha to be answered many things or not to be considered. The Lord of Buddha said that if you think further How will there be negative effects? Well, so he left it. Buddha had thought that, don't worry and do not interested in studying the matter as unknown, which is the subject that should not be studied. There are 4 things

that we would like to clarify as following as: 1. The important thing as a Buddha or we've known well another informal name as we called Ariya is a part of the Buddha 2. We would like to say about the Meditation that we believed to be true and caused of miracles might be happened. 3. Another thing that we have been very well known as “do good received good, do evil received evil” it is really fair and could be happened into our live. 4. World matters such as the underground hell – heaven, we were born in previous life and we will be born into the next life, after we die where the place that we should we go to a new time and who makes the world. All the people who are not concerned with the end of suffering and we don't want anyone else to concentrate or focus on these matters because of these things are not to take an advantage of or studying and further more for practicing all things are not involved with this thing might be caused of the suffering.

Keywords: analysis, Buddhist principles, A-Chintai Sutra

1. บทนำ

มนุษย์มีความสงสัยติดตัวมาตั้งแต่เกิด สมัยเป็นเด็ก เห็นอะไรก็จะสงสัย ถามนั้น ถามนี้ ทุกเรื่อง ร้อยแปดพันประการของคำถาม ผู้ใหญ่ก็จะชมว่า เป็นเด็กฉลาด ช่างคิด มนุษย์มีความสงสัยไม่รู้จบ ทั้งที่ได้คำตอบและไม่ได้คำตอบ ถ้าได้คำตอบแล้วก็จบ ถ้าไม่ได้ก็สงสัยกันต่อไป อจินไตยเป็นพระสูตรสั้นๆ ที่อ่านแล้วนึกสงสัยว่า ทำไมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสพระสูตรนี้ อะไรที่เป็นสาเหตุให้พระองค์ตรัสพระสูตรนี้ และพระสูตรนี้มีความสำคัญอย่างไร ความสงสัยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อจินไตย⁴ เป็นเรื่องไม่ควรคิด ไม่ควรสงสัย เพราะไม่มีประโยชน์ต่อการหลุดพ้น ไม่อาจรู้ ได้ด้วยการคิด คิดไปจะเป็นบ้า เตือนร้อน เป็นเรื่องที่อยู่เหนือเหตุผลที่คนธรรมดาจะเข้าใจได้ วิทยาศาสตร์ก็ยังไม่ถึง พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุคคลไม่ควรคิด ใครคิดพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ความเตือนร้อน 1 บุคคลผู้ใด ถึงเป็นปุถุชนก็ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสประกอบด้วยสติมีสัมปชัญญะ บุคคลผู้นั้นจึงเป็น อจินไตย 2 คำว่าอจินไตยสี่ข้อที่ไม่ควรคิดปรากฏอยู่ทั่วไปในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ข้าพเจ้าก็มีความ สนใจในเรื่องอจินไตยเช่นกัน ท่านได้ใช้ทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรมในการมาร้อยเรียงและตรวจสอบว่า เรื่อง อจินไตยนี้ควรจะมิมุมมองหรือแนวทางเป็นแบบไหน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอจินไตยในพระพุทธศาสนา และแนวคิดทฤษฎีอจินไตยในพระพุทธศาสนา (อง.จตุกก. (ไทย) 21/77/122. 2 ชุ.อุ. (ไทย) 33/208/319.116)

2. ความหมายอจินไตยในพระไตรปิฎก

อจินตยสูตร

จตตาริมา น ภิขเว อจินตยยานิ น จินตตพพานิ ยานิ จินตณโต อุมมาทสส วิชาตสส ภาคี อสส กตมานิ จตตาริ พุทธานิ ภิขเว พุทธวิสัย อจินตยโย น จินตตพโพ ย จินตณโต อุมมาทสส วิชาตสส ภาคี อสส ฌายิสส ภิขเว ฌานวิสัย อจินตยโย น จินตตพโพ ย จินตณโต อุมมาทสส วิชาตสส ภาคี อสส กมมวิปาโก ภิขเว อจินตยโย น จินตตพโพ ย จินตณโต อุมมาทสส วิชาตสส ภาคี อสส โลกจินตา ภิขเว อจินตยยานิ

จินตตพพา ยัม จินตณโต อุมมาทสส วิมาตสส ภาคี อสส อิมานิ โข ภิกขเว จตตาริ อจินเตยยานิ น จินตตพพานิ ยานิ จินตณโต อุมมาทสส วิมาตสส ภาคี อสสาติฯ

3. องค์ประกอบของอจินไตย

ในทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อจินไตย ไม่แนะนำให้คิด เพราะไม่ใช่วิสัยของปุถุชน ที่จะเข้าใจได้อย่างถ่องแท้และลึกซึ้ง เป็นเรื่องที่ไม่สามารถหาคำตอบที่สิ้นสุดได้ ถ้าคิดมากจริงจังในการหาคำตอบก็จะได้คำตอบจากการตรรกะเอาเอง คำว่า อจินไตย ไม่ใช่คำที่จะนำมาใช้ได้กับทุกสิ่ง คนที่ไม่รู้มักจะตีความว่าใช้ได้กับทุกสิ่งจริงๆ อจินไตยหมายถึงสิ่งที่ไม่ควรคิดส้อย่าง คือ 1) พุทธวิสัย 2) ฌานวิสัย 3) กรรมวิสัย 4) โลกวิสัย สิ่งที่ไม่อาจเข้าใจได้ด้วยความนึกคิดของตนเอง ในทาง พระพุทธศาสนาไม่แนะนำให้คิด เป็นเรื่องที่เกินกว่าสามัญชนคนธรรมดาจะเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ มี 4 ประการได้แก่ 1) พุทธวิสัย คือ ความเป็นไปในอานุภาพของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งไม่เหมือนกับมนุษย์ทั่วไป 2) ฌานวิสัย คือ วิสัยของผู้ได้ฌานตั้งแต่ปฐมฌานขึ้นไป 3) วิบากแห่งกรรม คือผลของกรรมทำกรรมอย่างไรไว้จะได้รับผลของกรรมตามนั้น 4) ความคิดเรื่องโลก หรือโลกจินดา คือความคิดเรื่องโลก ดวงอาทิตย์ ดวงดาวดวงจันทร์ ใครเกิดก่อนกัน ใครเป็นคนสร้าง ทั้ง 4 ประการนี้ ยากต่อการนึกคิดหรือคาดเดา ถ้าพื้นฐานทางธรรมยังไม่พอ อย่าเพิ่งไปตรองมาก เอาแค่รับรู้ รับไว้ ไม่ปฏิเสธลงมือฝึกฝนด้วยตัวเอง จนกว่าระดับใจจะละเอียดลุ่มลึกไปถึงขั้นที่ตรองได้ ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย 4 ประการนี้บุคคลไม่ควรคิด ใครคิดพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ความเดือดร้อน (พระไตรปิฎก เล่มที่ 21 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 13 อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต)

4. ความเป็นมาอจินไตย

1) พุทธวิสัย หมายถึง วิสัยแห่งความมหัศจรรย์มีอานุภาพของพระพุทธคุณ และพระสัพพัญญูญาณ เป็นญาณหยั่งรู้ได้ทุกสิ่งมีเฉพาะในพระพุทธเจ้าเท่านั้นและด้วยเพราะพระพุทธเจ้ามีญาณนี้ จึงหยั่งรู้ได้ถึง “นิพพาน” ซึ่งญาณของปวงสัตว์ทั่วไป ไม่สามารถรู้ได้ ความรู้ความสามารถของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เรื่องพุทธวิสัยจึงเป็นเรื่องที่ไปเที่ยวคาดคะเนเอาเองไม่ได้อย่าปฏิเสธ อย่าไปหาเหตุผล

วิสัยของพระพุทธเจ้า พระสัพพัญญูญาณ จะเกิดอานุภาพต่อเมื่อพระพุทธเจ้าทรงอารัชนาการถึง คือ ทันทที่ที่นึกก็รู้ได้ตามพระประสงค์ ในโลกทั้งปวง (โลกทั้งปวง ในที่นี้หมายถึงโลกทั้ง 3 คือ โลกมนุษย์ เทวโลก และพรหมโลก) ยกเว้นเราเสียแล้วไม่มีใครเสมอกับพระปัจเจกพระพุทธเจ้าได้เลยบอกเพียงสังเขปนี้ของปัจเจกของพระพุทธเจ้าผู้เป็นมหายานี่เหล่านั้กันอย่างชัดเจนพระสัพพัญญูญาณ ก็เนื่องด้วยการนึกของพระพุทธเจ้าเช่นกัน หากทรงนึกก็รู้ทันที

2) ฌานวิสัย หมายถึง วิสัยแห่งอิทธิฤทธิ์ของผู้มีฌาน ทั้งมนุษย์และเทวดา ซึ่งสามารถเข้าฌานนั่งอยู่เฉยๆ ได้เป็นวันๆ และไม่มีอาการเมื่อยขบแต่อย่างใด ในฌานสูตรว่าด้วยภิกษุผู้มีฌานพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้ที่ได้ฌาน 4 อันมีในจิตยิ่งซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยากได้โดยไม่ลำบาก และทำให้แจ้งใจโตวิมุตติ หมายถึง ความหลุดพ้นจากกิเลสด้วยอำนาจการฝึกจิตซึ่งเป็นผลแห่งสมาธิ (อง.ทก.อ. 2/88/62) ปัญญาวิมุตติ หมายถึง ความหลุดพ้นจากกิเลสด้วยการกำจัดอวิชชาได้ ซึ่งเป็นผลแห่งปัญญา (อง.ทก.อ. 2/88/62) อันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน (ขุ.อป.อ. 1/86/152, ขุ.อุ. (ไทย) 32/86/13)

3) กรรมวิสัย หมายถึง วิสัยของกฎแห่งกรรมและวิบากกรรม คือการให้ผลของกรรมที่สามารถติดตามไปได้ทุกชาติ รวมถึงเรื่องการรับรู้ความเป็นมาของตนในชาติภพต่างๆ มนุษย์คนใด คนหนึ่งฟังทูลของหนักไว้บนศีรษะตลอดเวลา เขาต้องลำบากเพราะของหนัก เป็นผู้เต็มไปด้วยของ หนักทั้งหลาย เช่น ข้าพระองค์ถูกไฟ 3 กอง เผาไหม้อยู่เป็นผู้เต็มไปด้วยของหนักคือภพโดยประการ นั้นท่องเที่ยวไปแล้วในภพทั้งหลายภูเขาสีเนรุอันบุคคลถอนขึ้นแล้ว ฉันทใด กรรมก็คือเจตนาหรือเจตนาตัวเองเป็นกรรม การกระทำที่ดีเรียกว่า กรรมดี การกระทำที่ชั่วเรียกว่ากรรมชั่ว จึงต้องตัดสิน กันที่เจตนาว่าเป็นบวกหรือเป็นลบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2554: 4)

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัด เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดก่อน แล้วจึงกระทำการ ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ดังนี้ จะเห็นว่ากรรมมิใช่สิ่งที่ลึกลับแต่อย่างใดไม่ ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วที่ทำไว้ วิบากเป็นสิ่งที่รู้ไม่ได้ง่ายๆ เหมือนกรรม ดังที่กล่าวแล้วแต่ต้นว่าวิบากกรรมเป็นหนึ่งในอจินไตย ไม่ควรคิดคาดเดาให้เกิดโทษทางใจ

4) โลกวิสัย หมายถึง ความคิดเรื่องโลกว่า ใครสร้างดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ใครสร้างมหาปฐพี ใครสร้างมหาสมุทร ใครให้สัตว์เกิด ใครสร้างภูเขา ใครสร้างต้นมะม่วง ต้นตาล และต้น มะพร้าว เป็นต้น โลกจินตวิสัยแห่งโลก กล่าวถึงการมีอยู่ของสวรรค์ นรก และสังสารวัฏ รวมถึงเรื่องความเป็นมาเรื่องวิบากแห่งกรรมนั้น นรรมิจริงหรือเปล่า ในการที่จะมาอธิบายในสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่มีความยากพอสมควรแต่ไม่ใช่จะอธิบายไม่ได้

ดังในปฐมมนานาติถยสูตร มีลัทธิแตกต่างมีกันวาทะอย่างนี้ ญาณุอย่างนี้ว่าโลกเที่ยง เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง เป็นเรื่องอจินไตย ไม่ควรคิด คิดแล้วก็จะมีส่วนแห่งความเป็นบ้า เพราะ โลกที่เราอยู่อาศัยนั้นไม่สามารถบอกได้ว่ามีนานมากเป็นก่อกองโขยกกับ ยากที่จะใช้เครื่องมือใดๆ ไปตรวจสอบให้เห็นตามความเป็นจริงได้

5. สาเหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ตรัสเรื่องอจินไตย

เหตุที่พระพุทธเจ้ามิได้ทรงตรัสเรื่องอจินไตยเพราะปัญหานั้นไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้และเพื่อนิพพานพระพุทธเจ้าจึงไม่ตอบ (ม.ม. (ไทย) 13/128/141)แต่ก็ทรงสอนแบบพอให้เห็นภาพการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปของสัตว์สิ่งของ จะได้เบื่อหน่ายคลายกำหนด เร่งปฏิบัติธรรมเท่านั้น ดังเรื่องย่อในจูฬมาลุงโกยวาทสูตรที่ถามพระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ ทรงด ทรงห้ามญาณุเหล่านี้ คือ โลกเที่ยงโลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรรีก็อันนั้น ชีพอย่างหนึ่งสรีระอย่างหนึ่ง สัตว์เบื้องต้นหน้าแต่ตายไปมีอยู่ สัตว์เบื้องต้นหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ สัตว์เบื้องต้นหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่ ถ้าพระพุทธเจ้าจักทรงพยากรณ์แก่เรา เราก็จักประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาคจักไม่ทรงพยากรณ์ เราก็จักลาสิกขามาเป็นคฤหัสถ์ (ม.ม. (ไทย) 13/124/134-136)

เรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงตอบ เรื่องที่พระมาลุงกยบุตร ถามเรื่องโลกนี้โลกหน้ามี ก็เป็นอจินไตย และเป็นเรื่องที่ยังไกลตัว เรื่องจักรวาลวิทยา พระพุทธเจ้ามิได้ทรงสอนอย่างละเอียด แต่พระองค์ทรงสอนแบบย่อ พอให้เห็นภาพการเกิดขึ้น และเร่งปฏิบัติธรรมเท่านั้น

ข้อที่ 1. พุทธวิสัย วิสัยของพระพุทธเจ้า พุทธวิสัยนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ในสมัยของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าสิขี มีพระอรหันตรูปหนึ่งชื่อว่าพระอภิกุ เวลาท่านพุดจะได้ยินไปถึงหมื่นโลกธาตุ ขนาดพุดทีเดียวให้ดังไปทั้งโลกยังคิดไม่ออกเลยว่า จะพุดอย่างไร แล้วพระอภิกุ ท่านพุดทีเดียวดังไปถึงหมื่นโลกธาตุ พระอานนท์ฟังแล้วแม้ท่านยังทำตามไม่ได้ เพราะเป็นเพียงแค่ พระโสดาบันเท่านั้น แต่พอตรงตามได้จึงไม่ปฏิเสธแล้วยังถามพระองค์ต่อไปอีกว่า พระพุทธเจ้าถ้าต้องการพุดให้ดังจะดังไปถึงโลกธาตุ พระพุทธเจ้ารอให้พระอานนท์ถามถึง 3 ครั้ง จึงได้ตรัสตอบว่า “อานนท์ ตถาคตเมื่อมีความจำนงจะพุดไปไกลถึงแสนโกฏิจักรวาล คือ ดิสหัสสี่โลกธาตุหรือโลกธาตุขนาดใหญ่ ก็ไม่ยากเลย ตถาคตจะพึงแผ่รัศมีไปทั่วทั้งแสนโกฏิจักรวาลนั้นแหละ สัตว์โลกในจักรวาลนั้นๆ พอเห็นแสงสว่างนั้น ตถาคตก็จะเปล่งเสียงให้สัตว์เหล่านั้นได้ยินด้วยวิธีอย่างนี้แล” พระพุทธเจ้าเวลาจะตรัสอะไร จะตรัสด้วยเหตุผล ดังกล่าวกับพระอานนท์ ว่าอีกหน่อยเธอก็ทำได้ในระดับหนึ่ง แม้ไม่เท่ากับเรา ตถาคตก็ตาม เพราะว่าพระอภิกุเคยทำมาแล้ว แต่ถ้าจะทำแบบอย่างพระองค์ท่านนั้น เธอทำไม่ได้หรอก เพราะนั่นเป็นพุทธวิสัย (อง.ติก. (ไทย) 20/81/ 305-307)

ข้อที่ 2. ฌานวิสัย วิสัยของผู้ได้ฌานฌานวิสัยเป็นเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ (อังคุตตรนิกายแปลเล่มที่ 20 ข้อ 61 ติกนิบาต หน้า 234.) (ปาฏิหาริย์ คือ ฤทธิ์) (อง.เอกาทสก. (ไทย) 24/10/407) การเหาะเหินเดินอากาศฌานวิสัย วิสัยแห่งอิทธิฤทธิ์ของผู้มีฌาน ทั้งมนุษย์และเทวดาผู้ที่มีฌานเท่านั้นทำได้ ถ้าให้เหตุผล ก็จะสามารถเข้าใจ พอตรงตามได้

ข้อที่ 3. กรรมวิบาก ผลจากกรรม กรรมวิสัย คือ วิสัยของกฎแห่งกรรม และวิบากกรรม คือ การให้ผลของกรรมที่สามารถติดตามไปได้ทุกชาติวิบากกรรมเป็นธรรมชาติที่มีความอัศจรรย์ และไม่มีธรรมชาติอื่นมาเปรียบเทียบกับเพราะวิบากกรรมอาจทำตัวเป็นแรงดึงดูด เป็นแรงผลักดัน เป็นผู้ก่อสร้างหรือเป็นผู้ทำลายก็ได้ ทั้งนั้นและสำคัญ คือ การให้ผลนั้น ไม่อาจประเมินหรือประมาณ เอาด้วยความคิดของคนธรรมดา แต่ละท่านมีวาระที่พร้อมให้ก่อกรรมต่างกัน มักพุดกันว่าไปทำเวรทำกรรมมาแต่ไหนหนอ ก็ไม่ถือว่าผิดจากความหมายข้างต้นเสียทีเดียว เพียงแต่ต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งขึ้นอีกนิดหนึ่ง ว่าพุทธศาสนากล่าวถึงกรรมโดยความเป็นกลาง สือได้ทั้งทางดีและทางไม่ดีถ้าเป็นกรรมดีก็เรียก กรรมขาวบ้างหรือกุศลกรรมบ้าง ส่วนถ้าเป็นกรรมไม่ดีก็เรียก กรรมดำบ้าง หรืออกุศลกรรมบ้าง

ข้อที่ 4. โลกวิสัย ความคิดเรื่องโลกโลกวิสัยคือ โลกจินตวิสัยแห่งโลก คือ การมีอยู่ของสวรรค์ นรก และสังสารวัฏ ความคิดเรื่องโลก โลกเกิดมาได้อย่างไร ใครเป็นคนสร้างโลก แล้วเขาเอาอะไรมาปั้นเป็นดวงดาว ดวงเดือนดวงจันทร์เรื่องใครเป็นผู้สร้างโลก การเกิดขึ้น แดกทำลายของโลกนั้น เป็นเรื่องอจินไตย ไม่ควรคิดคิดแล้วก็จะมีส่วนแห่งความเป็นบ้า เพราะโลกที่เราอยู่อาศัยนั้น ใช้ระยะเวลาการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และแตกทำลายนั้น นานมากเป็นอสงไขยกับ อสงไขยชาติ ยากที่จะใช้เครื่องมือใดๆ ไปตรวจสอบให้เห็นตามความเป็นจริงได้ ดังนั้นหากยังใช้ความคิดในการพินิจพิจารณาด้วยแล้ว ยิ่งเกิดความฟุ้งซ่านแห่งจิต เป็นการเสียเวลาและโอกาสในที่สุดอาจจะเป็นบ้าไปได้

6. พระสูตรที่เกี่ยวข้องกับอจินไตยสูตร

มีพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง อจินไตยไม่ควรคิดสี่อย่าง คือ 1) พุทธวิสัย 2) ฌานวิสัย 3) กรรมวิสัย 4) โลกวิสัย มีหลายพระสูตรแต่นำมากล่าวเพียงบางสูตร ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ห่ออันนำมาซึ่งประโยชน์ ได้ดังนี้

นิพเพธิกสูตร เรากล่าวไว้เช่นนี้แล้ว ‘เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม เหตุเกิดแห่งกรรม ความต่างแห่งกรรม วิบากแห่งกรรม ความดับแห่งกรรม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับกรรม เพราะอาศัยเหตุอะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำความกรรมด้วยกาย วาจา ใจ

เหตุเกิดแห่งกรรม คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งกรรม ความต่างกันแห่งกรรม คือ กรรมที่พึงเสวยในนรก ก็มี กรรมที่พึงเสวยในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มีกรรมที่พึงเสวยในแดนเปรตก็มี กรรมที่พึงเสวยในมนุษย์โลกก็มี กรรมที่พึงเสวยในเทวโลกก็มี นี้เรียกว่า ความต่างกันแห่งกรรม

วิบากแห่งกรรม เป็นอย่างไร คือ เรากล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี 3 ประการ คือ 1. กรรมที่พึงเสวยในปัจจุบัน 2. กรรมที่พึงเสวยในอภัพปัตถไป 3. กรรมที่พึงเสวยในอภัพต่อไป นี้เรียกว่า วิบากแห่งกรรม

ความดับแห่งกรรม คือ เพราะผัสสะดับ กรรมจึงดับ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 นี้ คือ 1. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) 2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) 3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) 4. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) 5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) 7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) 8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอริยสาวกรู้ชัดกรรมอย่างนี้ รู้ชัดเหตุเกิดแห่งกรรมอย่างนี้รู้ชัดความต่างกันแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดวิบากแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดความดับแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรมอย่างนี้ เธอจึงรู้ชัดพรหมจรรย์ที่เป็นเหตุฆ่าแรกกิเลส เป็นที่ดับกรรมนี้

เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้นว่า ‘เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม’ เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น (พระไตรปิฎก เล่มที่ 22 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 14 อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉกนิบาต)

อวิชาสูตร พระนครสาวตถิ ฯลฯ ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้อย่างไร เห็นอย่างไร จึงจะละอวิชาได้ วิชาจึงจะเกิดขึ้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งจักขุ โดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละอวิชาได้ วิชาจึงจะเกิด บุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งรูป ... จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส สุขเวทนา ทุกขเวทนาหรือ อทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย โดย ความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละอวิชาได้ วิชาจึงจะเกิดขึ้น บุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ธรรมารมณ์ มโนวิญญาณ มโนสัมผัส สุขเวทนา ทุกขเวทนาหรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละอวิชาได้ วิชา

จึงจะเกิด ดูกรภิกษุ บุคคลรู้อยู่ อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล จึงจะละอวิชชาได้ วิชาจึงจะเกิดฯ(พระไตรปิฎก เล่มที่ 18 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 10 สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค)

อัครัญญสูตร พระสูตรที่ว่า ด้วยต้นกำเนิดของโลก เรื่องสามเณรชื่อว่าเสฏฐะและสามเณรชื่อภารทวาชะ วาเสฏฐะ และภารทวาชะ สมัยหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านานโลกนี้เสื่อม เมื่อโลกกำลังเสื่อม เหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดที่พรหมโลกชั้นอาภัสสะระนิกคิธะอะไรก็ได้สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิตุเป็นภักษา มีรัศมีชานออกจากร่างกายเที่ยวสัญจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

ความปรากฏแห่งจวันดิน วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมัยนั้น ทัวทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำ ทั้งนั้น มีตมมณธการ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวันยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือน ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ หญิงชายก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายปรากฏชื่อแต่เพียงว่า ‘สัตว์’ เท่านั้น

ความปรากฏแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ วาเสฏฐะและภารทวาชะ ต่อมาสัตว์เหล่านั้นพากันใช้มือปั้นจวันดินให้เป็นคำๆ เพื่อจะบริโภค เมื่อใด สัตว์เหล่านั้นพากันใช้มือปั้นจวันดินให้เป็นคำๆ เพื่อบริโภค เมื่อนั้นรัศมีที่ชานออกจากร่างกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไป เมื่อรัศมีที่ชานออกจากร่างกายหายไป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ปรากฏ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาว นักษัตรทั้งหลายปรากฏ กลางคืน กลางวันก็ปรากฏ เมื่อกลางคืน กลางวันปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ โลกนี้ จึงได้กลับฟื้นขึ้นอีก (พระไตรปิฎก เล่มที่ 11 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 3 ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค)

จินตสูตร เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงอย่าคิดเรื่องโลกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรรระก็อันนั้น ชีพเป็นอื่น สรรระก็เป็นอื่น สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เป็นอีก ก็หาไม่ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความคตินั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดว่านี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความคตินั้นประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อนิพพาน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรม เพื่อให้ผู้ฟังได้พิจารณาไตร่ตรอง เป็นความเข้าใจของผู้ฟังเอง ขอเพียงเป็นผู้เห็นประโยชน์ของการเข้าใจธรรม ซึ่งก็หมายถึงสิ่งที่มีจริงอยู่ในขณะนี้ ซึ่งไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าเป็นธรรม เพราะในการฟังการศึกษาพระธรรมนั้น เป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจสิ่งที่มีจริงที่กำลังมีในขณะนี้จริงๆ ซึ่งตัวสภาพธรรมจริงๆ นั้น มีลักษณะเฉพาะของตนๆ มีจริงในชีวิตประจำวัน โดยไม่ต้องไปแสวงหาที่ไหนเลย และสามารถที่จะเข้าใจตามความเป็นจริงได้ สิ่งสำคัญ คือ การฟังพระธรรมให้เข้าใจ เป็นปัญญาของ

ตนเอง สะสมความเข้าใจถูกเห็นถูกไปตามลำดับ นี่แหละคือ สิ่งที่เป็นประโยชน์แทนที่จะไปคิดถึงเรื่องอื่นๆ ก็คิดถึงพระธรรมที่ได้ยินได้ฟัง

เกสปุตตสูตร สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนิคมของพวกกาลามะชื่อว่า เกสปุตตะพวกชนกาลามโคตร ชาวเกสปุตตนิคมได้สดับข่าวมาว่า พระสมณโคดมศากยบุตรทรงผนวชจากศากยสกุลแล้ว เสด็จมาถึงเกสปุตตนิคมโดยลำดับ ก็กิตติศัพท์อันงามของพระสมณโคดมพระองค์นั้นแล ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ทรงเบิกบานแล้ว ทรงจำแนกธรรมพระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด ทรงประกาศ พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นความดีแล

ดูกรกาลามชนทั้งหลาย เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดูกรกาลามชนทั้งหลาย มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำสืบๆ กันมา อย่าได้ยึดถือโดยต้นข่าวว่า ได้ยินว่าอย่างนี้ อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา 1 อย่าได้ยึดถือโดยเดาเอาเอง 1 อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน 1 อย่าได้ยึดถือโดยตรึกตามอาการ 1 อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับทิวาของตน 1 อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรเชื่อได้ 1 อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา 1 เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ดีเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้แล้วนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ดูกรกาลามชนทั้งหลาย มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา...อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุขเมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 12 อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต)

อานาปานัสสติสูตร ว่าด้วยวิธีเจริญอานาปานสติ ภิกษุทั้งหลาย ในภิกษุสงฆ์นี้มีภิกษุผู้เป็นอรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ในภิกษุสงฆ์นี้ ก็มีภิกษุแม้เช่นนั้นอยู่ อานาปานสติที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก

ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก (พระไตรปิฎกเล่มที่ 14 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 6 [ฉบับมหาจุฬาฯ] มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก)

7. วิเคราะห์ห่อจันเตยยสูตร

มนุษย์มีความสงสัยและความสงสัยของมนุษย์ก็ไม่มีที่สิ้นสุด พระพุทธองค์ตรัสในวิจิจจานว่า ปุณฺชนเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสนา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคตทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจจนูปบาทธรรมที่ว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้นการเคลือบแคลง กิริยา

ที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินใจไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิด

1. การวิเคราะห์พุทธวิสัย แม้พระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาแห่งปัญญา แต่ในความเป็นศาสนานั้นจะใช้ปัญญาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องอาศัยศรัทธาด้วย เพียงแต่พระพุทธศาสนาเน้นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ไม่ม่งมายไร้เหตุผล เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา ศรัทธาที่มั่นคง คือ ศรัทธาที่มีความรู้กำกับ ไม่หวั่นไหวเอนเอียงไปเพราะความไม่รู้ เชื่อในความรู้ของพระพุทธเจ้า คือ เชื่อในพระปัญญาของพระพุทธองค์ที่ทรงค้นพบหลักธรรมแล้วนำมาประกาศให้ชาวโลกรู้ตาม มีความมั่นใจในพระองค์ว่า ทรงเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า หากทุกคนฝึกฝนตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดและหลุดพ้นได้ เชื่อในความรู้ของพระพุทธองค์ ก็เท่ากับการเชื่อต่อเหตุผลนั่นเอง เพราะพระองค์จะทรงสอนอะไร ก็ล้วนแต่มีเหตุมีผล ซึ่งผู้ฟังทุกคนสามารถนำไปพิจารณาให้เห็นได้ด้วยตนเอง พระองค์จะคอยชักเตือนเสมอว่าอย่าเชื่อโดยไร้เหตุผลหรือเชื่ออย่างม่งมายโดยไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ

ศรัทธาจึงเป็นเรื่องน่ากลัว เพราะถ้าศรัทธาแบบไม่ประกอบด้วยปัญญาก็จะนำพาให้การปฏิบัติผิดทำให้ชีวิตได้รับแต่ความทุกข์ผู้ที่มีศรัทธาตั้งมั่นมีหลักความเชื่อที่ถูกต้องเป็นสิ่งที่ตั้งมั่นดั่งนั้น การปรับทิศทางความเชื่อจึงต้องประกอบด้วยปัญญา มีความรู้คอยกำกับ ให้เป็นความเชื่อที่ถูกต้อง และตั้งมั่นในความเชื่อที่ถูกต้องนั้น

หัวข้อธรรมที่สนับสนุน พุทธวิสัย ทศพลญาณ บาลีเรียก ตถาคตพลญาณ 10 คือ พระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคต 10 ประการ ที่ทำให้พระพุทธองค์สามารถบั่นลือสีหนาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคง ศรัทธา 4 ข้อที่ว่า ตถาคตโพธิศรัทธา เป็นการเชื่อเรื่องการตรัสรู้ของพระองค์ คือ เชื่อว่าพระพุทธองค์ประกอบด้วย พระปัญญาคูณ พระบริสุทธิคุณ และ พระกรุณาธิคุณ คือ การเชื่อและยอมรับว่าพระพุทธองค์ทรงมีพระปัญญาตรัสรู้จริง และธรรมะที่พระองค์ทรงตรัสรู้นั้นมีอยู่จริง ผู้ประพฤติปฏิบัติตามแล้วย่อมได้รับผลจริง เรื่องศรัทธาก็ต้องมีปัญญาควบคู่กัน พระพุทธองค์สอนให้ใช้ปัญญาในความเชื่อ โดยใช้หลักเหตุและผล

ธรรมที่ทำให้สิ้นความสงสัย ในพุทธวิสัย ก็มีพื้นฐาน คือ การอบรมจิต อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งการงานของใจ, อุบายทางใจ,หรือเป็นการเจริญสมาธิ, วิธีฝึกอบรมจิตมี 2 ประเภท คือ สมถกัมมัฏฐาน อุบายสงบใจ 1 วิปัสสนากัมมัฏฐานอุบายเรื่องปัญญา 1

อานาปานัสสติสูตร ว่าด้วยวิธีเจริญอานาปานสติ ฝึกหัดทั้งหลาย ในภิกขุสงฆ์นี้มีภิกษุผู้บำเพ็ญความเพียรในการเจริญอานาปานสติอยู่ อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มากอานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน 4 ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำวิชาและวิมุตติ ให้บริบูรณ์

เพราะอะไรที่ทำให้ไม่ควรคิดในพุทธวิสัย เพราะอวิชชา ทำให้เราไม่รู้ ทำให้เราต้องคิด ต้องสงสัย อวิชชาคืออะไร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งจักขุ โดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละอวิชชาได้ วิชาจึงจะเกิด บุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งรูป, จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือ อทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละอวิชชาได้ วิชาจึงจะเกิดขึ้น บุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ธรรมารมณ์ มโนวิญญาณ มโนสัมผัส สุขเวทนา

ทุกข์เวทนา หรือทุกข์ขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละ
อวิชชาได้ วิชาก็จะเกิด

2. การวิเคราะห์ฌานวิสัย คำว่า ฌาน หมายถึง ภาวะจิตสงบประณีต ซึ่งมีสมาธิเป็นองค์ธรรมหลักเป็น
ภาวะจิตที่มีสมาธิถึงขั้นอัปปนาสมาธิ (สมาธิแน่วแน่) แล้ว ฌานมีหลายชั้น ยิ่งเป็นชั้นสูงขึ้นเท่าใด องค์ธรรม
ต่างๆ ที่เป็นคุณสมบัติของจิต ก็ยิ่งลดน้อยลงไปเท่านั้น

หัวข้อธรรมที่สนับสนุน ฌานวิสัย ฌาน โดยทั่วไป แบ่งเป็น 2 ระดับใหญ่ๆ และแบ่งย่อยออกไปอีก
ระดับละ 4 รวมเป็น 8 อย่าง เรียกว่า ฌาน 8 หรือสมาบัติ 8 คือ รูปฌาน 4 ได้แก่ 1. ปฐมฌาน (ฌานที่ 1) มีองค์
ประกอบ 5 คือ วิตก(ความนึกคิด) วิจารณ์(การพิจารณาอารมณ์) ปีติ(ความอิ่มใจ) สุขและเอกัคคตา (ความมี
อารมณ์เป็นอันเดียว) 2. ทุตติยฌาน (ฌานที่ 2) มีองค์ประกอบ 3 คือ ปีติ สุข เอกัคคตา 3. ตุตติยฌาน (ฌานที่ 3) มี
องค์ประกอบ 2 สุข เอกัคคตา 4. จตุตถฌาน (ฌานที่ 4) มีองค์ประกอบ 2 คือ อุเบกขา (ความวางเฉย) และเอกัคคตา
อรูปฌาน 4

หัวข้อธรรมที่ทำให้สิ้นความสงสัย ฌานวิสัย อานาปานัสสติสูตร ว่าด้วยวิธีเจริญอานาปานสติ “ภิกษุ
ทั้งหลาย ในภิกษุสงฆ์นี้มีภิกษุผู้บำเพ็ญความเพียรในการเจริญอานาปานสติอยู่ อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มาก
แล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์ สติ
ปัฏฐาน 4 ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์”

เพราะอะไรที่ทำให้ไม่ควรรี ฌานวิสัย วิสัยของผู้ได้ฌานและฤทธิ์ที่เกิดจากการได้ฌานนั้น
คนทั่วไปที่ไม่ได้ฌานย่อมไม่สามารถทราบได้ แม้จะสงสัยและขบคิดสักเท่าไรก็ไม่สามารถหาคำตอบได้ เช่น
สงสัยว่าทำไมบางคนจึงเหาะเหินเดินอากาศได้ ทำไมจึงแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ การที่จะเข้าใจหรือหายสงสัยใน
เรื่องนี้ได้ก็ต้องอาศัยการปฏิบัติที่เรียกว่าสมถกรรมฐานจนสามารถบรรลุฌานในชั้นต่างๆ

3. การวิเคราะห์กัมมวิบาก กรรม คือ การกระทำ ความเข้าใจนี้ไม่ผิด แต่เป็นความเข้าใจที่ยังไม่รัดกุม
และถูกต้องทั้งหมด เพราะมีการกระทำบางอย่างที่ไม่นับว่าเป็นกรรม กรรมแท้จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์
2 ประการ คือ ผู้ทำมีเจตนา และการกระทำนั้นจะต้องให้ผลเป็นบุญหรือเป็นบาป ที่ว่าผู้ทำมีเจตนา มีหลักการ
ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน นิพเพธิกปริยายสูตร อักกนิมาต อังคุตตรนิกายว่า เจตนาหัง ภิกขเว กัมมัง วทามิ
แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่าเจตนาเป็นกรรม

หัวข้อธรรมที่สนับสนุน กัมมวิบาก กรรม 12 ประเภท ในหนังสือวิสุทธิมรรค ซึ่งแต่งโดยพระพุทธ
โฆษาจารย์ ได้แบ่งกรรมไว้ 12 ประเภท ตามกาลเวลา ตามหน้าที่ และตามความหนักเบา

กรรมให้ผลตามเวลา 1. ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาตินี้ 2. อุปปัชชเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติ
หน้า 3. อปรာปรเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติต่อไป 4. โอโสีกรรม กรรมที่เลิกให้ผล คือ ให้ผลเสร็จไป
แล้ว หรือหมดโอกาสจะให้ผลต่อไป

กรรมให้ผลตามหน้าที่ 1. ชนกรรม กรรมที่แต่งมาดีหรือชั่ว 2. อุปถัมภกรรม กรรมที่สนับสนุน คือ
ถ้ากรรมเดิมหรือชนกรรมแต่งดี ส่งให้ดียิ่งขึ้น กรรมเดิมแต่งให้ชั่ว ก็ส่งให้ชัวยิ่งขึ้น 3. ปุปปีฬกรรม กรรมบีบ
คั้นหรือขัดขวางกรรมเดิม คอยเบียนชนกรรม เช่นเดิมแต่งมาดี เปียนให้ชั่ว เดิมแต่งมาชั่ว เปียนให้ดี

4. อุปฆาตกรรม กรรมตรอน เป็นกรรมพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เช่น เดิมชนกรรมแต่งไว้ดีเลิศ กลับทีเดียวลงเป็นขอทานหรือตายไปเลย หรือเดิมชนกรรมแต่งไว้เลวมาก กลับทีเดียวเป็นพระราชอาหรือมหาเศรษฐีไปเลย

กรรมให้ผลตามความหนักเบา 1. คุรุกรรม กรรมหนัก กรรมฝ่ายดี เช่น ทำสมาธิจนได้ฌาน กรรมฝ่ายชั่ว เช่นทำอนันตริยกรรม มีฆ่าบิดามารดา เป็นต้น เป็นกรรมที่จะให้ผลโดยไม่มีกรรมอื่นมาขวางหรือกั้นได้ 2. พหุกรรม กรรมที่ทำงานขึ้น 3. อาสันนกรรม กรรมที่ทำเมื่อใกล้ตาย หรือที่เอาจิตใจจดจ่อในเวลาใกล้ตาย อาสันนกรรม ย่อมส่งผลให้ไปสู่ที่ดีหรือชั่วได้ เปรียบเหมือนโคแก่ที่อยู่ปากคอก แม้แรงจะน้อย แต่เมื่อเปิดคอกก็ออกได้ก่อน 4. กัตตการกรรม กรรมสักแต่ว่าทำ คือ เจตนาไม่สมบูรณ์ อาจจะทำด้วยความประมาทหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ก็อาจส่งผลร้ายให้ได้เหมือนกัน ในเมื่อไม่มีกรรมอื่นจะให้ผลแล้ว

หัวข้อธรรมที่ทำให้สิ้นความสงสัย กัมมวิบาก เรากล่าวไว้เช่นนี้แล้ว ‘เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม’ เพราะอาศัยเหตุอะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการด้วยกาย วาจา ใจ เหตุเกิดแห่งกรรม เป็นอย่างไร คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งกรรม ความต่างกันแห่งกรรม เป็นอย่างไร คือ กรรมที่พึงเสวยในนรกก็มี กรรมที่พึงเสวยในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มี กรรมที่พึงเสวยในแดนเปรตก็มี กรรมที่พึงเสวยในมนุษย์โลกก็มี กรรมที่พึงเสวยในเทวโลกก็มี นี่เรียกว่า ความต่างกันแห่งกรรม

วิบากแห่งกรรม คือ เรากล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี 3 ประการ คือ 1. กรรมที่พึงเสวยในปัจจุบัน 2. กรรมที่พึงเสวยในอภัพถัดไป 3. กรรมที่พึงเสวยในอภัพต่อไป นี่เรียกว่า วิบากแห่งกรรม

ความดับแห่งกรรม คือ เพราะผัสสะดับ กรรมจึงดับ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 ภิกษุทั้งหลาย เพราะอริยสาวกรู้ชัดกรรมอย่างนี้ รู้ชัดเหตุเกิดแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดความต่างกันแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดวิบากแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดความดับแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรมอย่างนี้ เธอจึงรู้ชัดพรหมจรรย์ที่เป็นเหตุขำแรกกิเลส เป็นที่ดับกรรมนี้ เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้นว่า ‘เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม’ เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

เรื่องการให้ผลของกรรม หรือกรรมวิบากจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหาคำตอบได้ด้วยการคิด ข้อที่ควร ปฏิบัติ คือ ขอให้มีความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง และเชื่อว่าสัตว์มีกรรม เป็นของตน แต่ละคนเป็นเจ้าของแห่งกรรม จะต้องรับผิดชอบผลที่เกิดจากการกระทำของตน คือ ให้มีกัมมสัทธา (เชื่อกฎแห่งกรรม) วิปากสัทธา (เชื่อการให้ผลของกรรม) และกัมมัสสกตา สัทธา (เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน)

4. การวิเคราะห์โลกจินตา คำว่า โลกวิสัย หมายถึง ความคิดเรื่องการทำเนติโลกว่า ใครสร้างดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ใครสร้าง มหาปฐพี ใครสร้างมหาสมุทร ใครให้สัตว์เกิด ใครสร้างภูเขา ใครสร้างต้นมะม่วง ต้นตาล และต้นมะพร้าว เป็นต้น

หัวข้อธรรมที่สนับสนุนโลกจินตา ในเรื่องการทำเนติโลกของพระพุทธศาสนานี้พระพุทธองค์ก็กล่าวไว้คัมภีร์สุตตร ความปรากฏแห่งจันดิน

หัวข้อธรรมที่ทำให้สิ้นความสงสัย โลกจินตา ในโลกสูตร พระพุทธองค์กล่าว ไว้อย่างชัดเจน ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า โลก ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล จึงเรียกว่า โลก พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโลก เพราะจะต้องแตกสลายอะไรเล่าแตกสลาย ดูกรภิกษุ จักขุ แลแตกสลาย รูปแตกสลาย จักขุวิญญานแตกสลาย จักขุสัมผัสแตกสลาย สุขเวทนา ทุกขเวทนาหรือ อทุกขม สุขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย แตกสลาย ฯลฯ ใจแตกสลาย ธรรมารมณ์ มโนวิญญาน มโนสัมผัส แตกสลาย สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็แตกสลาย ดูกร ภิกษุ ที่เรียกว่า โลก เพราะจะต้องแตกสลาย ฉะนั้น ฯ

เพราะอะไรที่ทำให้ไม่ควรคิด โลกจินตา ใน จินตสูตร...เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงอย่าคิดเรื่อง โลกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรรีระก็อันนั้น ชีพเป็นอื่น สรรีระ ก็เป็นอื่น สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีก ก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เป็นอีก ก็หามิได้ ข้อนั้นเพราะเหตุ ไร เพราะความคิดนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ไม่ไช้พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความ คลายกำหนด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดดังนี้ทุกข นีทุกขสมุทัย นีทุกขนิโรธ นีทุกข นิโรธคา มินีปฏิบัติ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความคิดนั้นประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไป เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข นีทุกขสมุทัย นีทุกขนิโรธ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ

8. บทสรุป

เรื่องอจินไตย พระพุทธองค์ ไม่ทรงแนะนำให้คิด เพราะวิสัยปุถุชนไม่อาจจะเข้าใจได้ถ้ามุ่งหาคำตอบก็ จะหลงประเด็นเป็นการคาดเดาเอาเอง บางท่านอาจจะคิดว่าตนเองคิดแล้วรู้ได้ ซึ่งก็รู้ได้เพียงวิสัยของตน เท่านั้น พระอรหันต์ก็รู้เท่าวิสัยของพระอรหันต์ จะรู้เท่าความรู้ของพระพุทธเจ้านั้นเป็นไปไม่ได้เลย

อีกเหตุผลหนึ่งนั่นคือ พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นว่า อจินไตย ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลาย กำหนด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพานจึงไม่มีประโยชน์อะไรที่จะไปคิด

หลักอจินไตย 4 ผู้ที่ศึกษาพุทธศาสนาส่วนใหญ่ เมื่อเริ่มต้นศึกษาพุทธศาสนาก็มักจะตั้งคำถามว่า พระพุทธเจ้าสอนว่าตายแล้วไปไหน เกิดหรือไม่เกิด ถ้าเกิดอะไรไปเกิด หรือนรกได้ดินและสวรรค์บนฟ้ามีจริงหรือไม่? หรือใครสร้างโลก เป็นต้น ซึ่งคำถามเหล่านี้เมื่อมีผู้นำไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระองค์จะไม่ทรงตอบ เพราะไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดับทุกข์เลย

ในเบื้องต้นของการศึกษาเพื่อดับทุกข์นี้ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า อย่าเพิ่งไปสนใจศึกษาเรื่องที่เรียกว่า อจินไตย คือ เรื่องที่ไม่ควรศึกษา ซึ่งมีอยู่ 4 อย่าง อันได้แก่ 1. เรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า หรือพระอริยะ ซึ่งเป็น สภาวะของพุทธะ 2. เรื่องที่เกี่ยวกับสมาธิสูงๆ ที่เชื่อกันว่ามีจริงและทำให้เกิดอธิปาฏิหาริย์ได้ 3. เรื่องที่ เกี่ยวกับการทำดีและชั่ว คือ เมื่อทำดีหรือชั่วอย่างนี้แล้ว จะต้องได้รับผลตามที่ตำราว่าไว้ 4. เรื่องโลกๆ เช่น

เรื่องนรกใต้ดิน-สวรรค์บนฟ้า, ชาติก่อน, ชาตินี้, ตายแล้วไปไหน ใครสร้างโลก, เป็นต้น รวมทั้งเรื่องต่างๆ ของชาวโลกที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องการดับทุกข์ด้วย

สาเหตุที่ไม่ให้สนใจเรื่องเหล่านี้ก็เพราะ เรื่องเหล่านี้มันไม่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและปฏิบัติเพื่อดับทุกข์เลย ข้าเรื่องเหล่านี้ยังจะเป็นเรื่องที่มาขัดขวาง หรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อการศึกษาที่ถูกต้องเข้าไปอีก เพราะเรื่องเหล่านี้ไม่ได้มีหลักฐานมายืนยัน หรือไม่ได้มีของจริงมาให้เราศึกษาให้เห็นจริงได้ มีแต่คำล่ำลือ หรือมีแต่อยู่ในตำรา หรือมีแต่คนอื่นเขาบอกเขาเล่ามาเท่านั้น ดังนั้นการที่เราไปศึกษาเรื่องเหล่านี้ ก็เท่ากับเป็นการคาดคะเน หรือคิดเดาเอา หรือคิดฝันเอาเท่านั้น ถ้ายิ่งศึกษาก็จะยิ่งทำให้มีแต่ความลังเลสงสัยมากยิ่งขึ้น เพราะไม่มีของจริงมาให้ศึกษา แล้วก็จะทำให้การศึกษาพุทธศาสนานี้ เกิดความผิดพลาดหรือไขว้เขวขึ้นมาทันที คือจะทำให้ไม่เจริญก้าวหน้า หรือทำให้ติดหรือจมอยู่กับเรื่องเหล่านี้ไปจนตลอดชีวิตโดยไม่ได้อะไรเลย

ส่วนเรื่องที่เราควรสนใจสอบถามอย่างยิ่งในเบื้องต้นนี้ พระพุทธองค์ทรงชักชวนให้ถามว่า “ทุกข์เป็นอย่างไร อะไรคือสาเหตุของทุกข์ ความดับทุกข์เป็นอย่างไร และวิธีปฏิบัติเพื่อดับทุกข์เป็นอย่างไร” เพราะเรื่องเหล่านี้จะทำให้เกิดความรู้ ที่จะมาช่วยดับทุกข์ของชีวิตในปัจจุบันได้ ต่อเมื่อเราศึกษาเรื่องความทุกข์นี้จนเกิดความเข้าใจได้อย่างถูกต้องแน่ชัดแล้ว ก็จะทำให้ปัญหาที่ไม่ควรสนใจทั้งหลายเหล่านี้หมดสิ้นไปได้เอง

บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9.

กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ 1/ยุค)**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ. (2509). **ภาษาคนภาษาธรรม**. กรุงเทพฯ: บริษัทเอส.อาร์.พรินต์ติ้ง จำกัด,

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.